

گزارش نشست علمی تخصصی

بررسی وضعیت ایران و جهان در پرتو تحولات پاندمی اخیر

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

مدیریت تدوین و نشر منابع علمی و برگزاری نشست‌های علمی

مجموعه گزارش شماره ۱۷۵

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شناسه گزارش

عنوان	بررسی وضعیت ایران و جهان در پرتو تحولات پاندمی اخیر
شماره شناسه	۹۹-۶-۱۰۱۷۵
مدیر علمی نشست	دکتر علیرضا آزموده اردلان رئیس مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
سخنرانان نشست	دکتر احمد صمیمی مشاور رئیس سازمان برنامه و بودجه کشور و رئیس شورای مشاورین و انجمن‌های تخصصی و صاحب‌نظران توسعه کشور دکتر علی دینی ترکمانی استادیار مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی وزارت صنعت، معدن و تجارت دکتر حجت‌الله میرزایی معاون وزارت کار، رفاه و امور اجتماعی مهندس محمد کردیچه پیشکسوت و صاحب نظر برنامه‌ریزی و بودجه‌ریزی دکتر حسین میرزایی رئیس پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری دکتر محمدحسین رحمتی رئیس امور اقتصاد کلان سازمان برنامه و بودجه کشور
بازخوانی و ویرایش	سیدمحمد شفيعی
تاریخ برگزاری	۱۳۹۹/۲/۱۰
تاریخ انتشار	تابستان ۱۳۹۹
ناشر	مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
مطالب این گزارش لزوماً بیانگر نظر رسمی سازمان برنامه و بودجه کشور و مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری نیست.	
حقوق معنوی اثر به پدیدآورندگان و حقوق مادی آن، به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان برنامه و بودجه کشور تعلق دارد و استفاده از آن با ذکر مأخذ بلامانع است.	
آدرس: تهران - خیابان نجات‌اللہی - خیابان سپند - پلاک ۱۶	
https://www.dfrc.ir/ Email: info@dfrc.ir	

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه
۳.....	چشم‌انداز تحولات سیاسی - اقتصادی میان‌مدت ایران و جهان
۳.....	دکتر احمد صمیمی مشاور رئیس سازمان برنامه و بودجه کشور و رئیس شورای مشاورین و انجمن‌های تخصصی و صاحب‌نظران توسعه کشور
۸.....	بررسی تأثیرات نهادی و ساختاری بحران کرونا در مسیر توسعه ایران
۸.....	دکتر علی دینی ترکمانی استادیار مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی وزارت صنعت، معدن و تجارت
۱۲.....	بررسی تأثیر بحران کرونا بر گروه‌های آسیب‌پذیر و نقش سیاست‌های حمایتی
۱۲.....	دکتر حجت‌الله میرزایی معاون وزارت کار، رفاه و امور اجتماعی
۱۹.....	بررسی آثار اقتصادی ناشی از بیماری کرونا و پیشنهاد راهکارهایی برای مقابله با آثار رکودی ناشی از آن
۱۹.....	محمد کردبچه پیشکسوت و صاحب‌نظر برنامه‌ریزی و بودجه‌ریزی
۳۲.....	ملاحظات فرهنگی و اجتماعی مواجهه با بحران کرونا
۳۲.....	دکتر حسین میرزایی رئیس پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
۳۶.....	اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۸ و چشم‌انداز آن در سال جاری در پرتو تحولات اخیر
۳۶.....	دکتر محمدحسین رحمتی رئیس امور اقتصاد کلان سازمان برنامه و بودجه کشور
۴۰.....	سخن پایانی و جمع‌بندی دکتر علیرضا آزموده اردلان
۴۱.....	تصاویر منتخب

فهرست جدول‌ها

صفحه	عنوان
۱۹	جدول ۱: متغیرهای کلان اقتصادی در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹
۲۰	جدول ۲: صندوق بین‌المللی پول، برآورد رشد اقتصادی
۲۳	جدول ۳: برآورد منابع عمومی در سال ۱۳۹۹

مقدمه

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری به‌منظور بررسی مسائل و مشکلات مهم و اساسی کشور در سطوح ملی (بخشی و فرابخشی) و منطقه‌ای و همچنین ارائه مشاوره و خدمات کارشناسی به سازمان برنامه و بودجه کشور، اقدام به برگزاری نشست‌های تخصصی با مشارکت صاحب‌نظران، اساتید دانشگاهی، مدیران، پژوهشگران و کارشناسان زبده کشور می‌نماید.

در این نشست‌ها حضور صاحب‌نظران دارای تخصص متفاوت یا مکمل باعث می‌شود که یک موضوع از دیدگاه‌های متفاوت مورد بررسی و کنکاش قرار گیرد. این روش می‌تواند با بحث، تضارب آراء و تعامل میان صاحب‌نظران و نیز شرکت‌کنندگان در نشست، ضمن روشن‌تر کردن ابعاد یک موضوع، ابهامات، اشکالات و ناپدیدها را آشکار سازد. از این رو، مدیریت هر نشست، بسته به هدف، موضوع، تخصص شرکت‌کنندگان و ماهیت بحث‌ها متفاوت است. به‌طوری که در برخی از نشست‌ها، هدف بررسی یک موضوع از زوایای مختلف بوده و در نشستی دیگر رفع اختلاف‌نظر و ابهامات تخصصی یا آینده‌نگاری موضوع محور بحث است. از آنجاکه هدف مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری، استفاده از نتایج این نشست‌های تخصصی است. از این رو، برخی از نشست‌ها می‌توانند آغازگر مطالعه یا پژوهشی برای سیاست‌گذاری، تدوین بسته‌های سیاستی یا تقویت و کمک به پژوهش‌هایی است که در سازمان برنامه و بودجه کشور یا مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری یا دستگاه‌های اجرایی در دست اجرا است. برخی اوقات نیز هدف نشست‌ها مقایسه تطبیقی میان نتایج پژوهش‌های انجام شده یا انجام یک فراتحلیل است. با توجه به هدف نشست‌ها که ارائه راهکارها و سیاست‌های اصلی پیرامون موضوعات بوده و اینکه مستمعان نشست به موضوعات احاطه دارند، از پرداختن به مطالب مقدماتی پرهیز می‌شود. امید است نتایج این نشست بتواند مورد استفاده مدیران، کارشناسان و مسئولان قرار گیرد.

علیرضا آزموده اردلان
رئیس مرکز

چشم‌انداز تحولات سیاسی – اقتصادی میان‌مدت ایران و جهان

دکتر احمد صمیمی

مشاور رئیس سازمان برنامه و بودجه کشور و رئیس شورای مشاورین و انجمن‌های تخصصی و صاحب‌نظران توسعه کشور

ارائه بنده در این جلسه با عنوان چشم‌انداز تحولات اقتصادی- سیاسی میان‌مدت ایران و جهان است که مطالبی را در چهار سرفصل بیان خواهم کرد.

- تأثیر کرونا بر تسریع و سرعت تحولات پیش‌بینی‌شده در دهه آینده؛
- آیا تغییر روندی که در اثر کرونا ایجاد شد، منجر به بررسی‌های جدید راجع به روندهای گذشته برای ما و مبدأ و نقطه عزیمت جدیدی خواهد شد؟
- مواجهه با نظام نوین در پساکرونا با توجه به تحولات اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی؛
- نقشه راه ایران برای قرار گرفتن در این نظام نوین جهانی.

تأثیر کرونا بر تسریع و سرعت تحولات پیش‌بینی‌شده در دهه آینده

مؤلفه‌های زیر از جمله اثراتی است که کرونا بر اقتصاد جهانی خواهد داشت:

- کاهش شدید طرف عرضه و تقاضا با شدت بیشتر طرف تقاضا
- آنچه باعث شد کرونا تسریع پیدا کند، جریانی با عنوان تضعیف جهانی شدن اقتصاد بود که از مدت‌ها پیش آغاز شده که برگزیت یکی از نمونه‌های کاهش جهانی شدن اقتصاد است. به نظر می‌رسد کرونا تضعیف جهانی شدن

اقتصاد را سرعت بخشید و اقتصاد در آینده بیشتر به صورت منطقه‌ای^۱ دنبال خواهد شد و منافع کشورها مقدم بر منافع جهان خواهد بود.

- تضعیف اقتصادهای نفتی

یکی از خروجی‌های پسا کرونا، ارزان شدن و در بعضی موارد رایگان شدن مواد اولیه است که باعث تهدیدها و فرصت‌هایی خواهد شد.

- کاهش سهم چین در اقتصاد جهانی

- شکل‌گیری حباب در بورس‌های جهانی

- خروج جهان از دوقطبی شدن

دوقطبی‌های شمال و جنوب و اقتصادی و سیاسی نخواهیم داشت و هر کشور متناسب با ظرفیت خود در اقتصاد، نقش ایفا خواهد کرد. البته تغییرات رفتاری زیادی به وجود آمده است. برای نمونه آلمانی‌ها بیشترین پس‌انداز را دارند. تا پیش از کرونا تقریباً ۸۰ درصد درآمد خود را پس‌انداز می‌کردند. این عدد در این بازه زمانی کوتاه به ۴۵ درصد کاهش یافته است. بخشی از این کاهش، پس‌انداز ناشی از هزینه‌هایی است که کرونا بر مردم متحمل کرده و بخش دیگر، تغییر نگاه مردم نسبت به آینده است.

علاوه بر پسا کرونا با مؤلفه تحریم هم مواجه هستیم. ابعاد مختلفی در این زمینه وجود دارد که می‌توان به ابعاد مالی در حوزه بودجه و ابعاد پولی در حوزه نرخ ارز و بازار سرمایه اشاره کرد.

- اثراتی که کرونا در سطح جهان خواهد گذاشت:

- کاهش شدید طرف عرضه؛

- کاهش رشد کشورهای جهان؛

- حذف طبقه متوسط جامعه؛ تورم ناشی از قرنطینه‌های خانگی و عدم مشارکت اجتماعی باعث حذف طبقه متوسط شده است؛

- کم‌رنگ شدن اقتصاد جهانی؛

- عزیمت سرمایه‌گذاری از حوزه خاورمیانه به سمت شرق آسیا.

دو اتفاق اساسی در جهان رخ داده است که به‌نوعی تهدید محسوب می‌شود، اما به دلیل مختصاتی که داریم برای ما ایجاد فرصت کرده است.

۱- جهان در حال بدهکارتر شدن است؛ نسبت بدهی به GDP در سال ۱۹۸۰ در آمریکا ۸۰ درصد بوده که در سال ۲۰۲۰ به ۲۴۰ درصد افزایش پیدا کرده است. در حالی که ما یکی از کم‌بدهی‌ترین کشورهای جهان هستیم که ایجاد فرصت کرده است.

۲- متوسط سن جهان ۴۲/۵ سال و متوسط سن ایران ۳۰/۶ سال است و جزء یکی از جوان‌ترین کشورهای جهان هستیم. البته با توجه به اینکه در سال‌های آتی از پنجره جمعیتی عبور خواهیم کرد، به نظر می‌رسد که یک‌باره به سمت پیرسنی سوق پیدا کنیم.

۳- از سال ۱۳۸۶ عقب‌نشینی از اقتصاد جهان شکل گرفت و هر قدر وابستگی کشورها به اقتصاد جهانی بیشتر باشد، بالطبع آسیب‌پذیری بیشتری دارند. اگرچه عدم وابستگی اقتصاد جهانی برای ما ضعف به شمار می‌رود، اما در این برهه زمانی به یک فرصت تبدیل شد؛ بنابراین، آثار و پیامدهای جهانی ناشی از کرونا در ایران کمتر به چشم می‌خورد.

نخستین موضوعی که با آن مواجه هستیم این است که از سال ۱۳۹۲ تا سال ۱۳۹۶-۱۳۹۷ با یک انباشت تورمی مواجهیم که با تعمیق رکود توانستیم این تورم را مهار کنیم. با توجه به بودجه سال ۱۳۹۹ با چیزی حدود حداقل ۵۰ واحد تورم مواجه خواهیم بود. برخی این مقدار تورم را متأثر از تخلیه انباشت تورم سال‌های گذشته و برخی دیگر تجمع تورم متعارف سال ۱۳۹۹ به‌اضافه تورم تخلیه شده و آثار تورمی بودجه سال ۱۳۹۹ می‌دانند.

نکته بعدی، نرخ رشد پایه پولی افزایشی خواهد بود و از ۳۰ درصد هم فراتر رفته است و این مسئله برای اقتصاد کشور ما بسیار تعیین‌کننده خواهد بود. رشد نقدینگی هم افزایشی است و بر اساس گزارش بانک مرکزی، رشد نقدینگی متوسط ۵۰ سال گذشته را رد کرده‌ایم. پیش‌بینی‌ها بر این است که در پایان دوره دولت مستقر از ۳ هزار میلیارد عبور کنیم. برخی از آثار این نقدینگی به‌خوبی قابل مشاهده است و در بازارها تورم بسیار بالاست. به نظر بنده ما با یک بودجه رکود تورمی مواجهیم. نکته مهم‌تر، نحوه مواجهه دولت برای جبران این کسری‌های آشکار و پنهان و عدم تحقق آن‌هاست. ما عدد نفت را روی ۵۰ دلار قرار دادیم که به‌شدت این قیمت افت داشته است. به‌احتمال زیاد با توجه به رکودی که در فعالیت‌ها رخ داده است، مالیات پیش‌بینی شده محقق نخواهد شد.

بنابراین از یک طرف با عدم تحقق منابع و از طرف دیگر با کسری آشکار و پنهان بودجه مواجه خواهیم بود. موضوع حائز اهمیت، مواجهه دولت است که جبران این کسری آشکار و پنهان بودجه را یا از طریق سیاست‌های پولی یا از طریق سیاست‌های مالی جبران کند.

عزیمت دولت به سمت اوراق و فروش دارایی‌ها قابل تحسین است، اما اینکه چه میزان محقق شود، دچار ابهام است. نکته مثبت این تحولات این است که از پساتحریم نسبت بودجه به تولید ناخالص داخلی^۱ سیر کاهشی داشته است.

برخی از فرصت‌ها که متأثر از کرونا برای ایران پیش آمده را برای شما عرض خواهم کرد:

۱- رابطه انسان با طبیعت؛

۲- ارتقای موقتی سرمایه اجتماعی؛

۳- ارتقای رابطه انسان با خدا؛

۴- بروز و ظهور زمینه‌های افزایش سهم بهره‌وری در رشد اقتصادی؛

۵- کاهش مصرف‌گرایی و مصرف‌زدگی.

1. Gross Domestic Product (GDP)

نقشه راه ایران برای قرار گرفتن در نظام نوین جهانی

۱- اصلاح پارادایم نگاه به جهان؛ این فرمان قدیمی است و باید از نگاه‌های توطئه‌ای عبور کنیم و سرانجام با جهان ارتباط داشته باشیم.

۲- استفاده از دوقطبی شدن سیاسی بین اسرائیل و آمریکا و انگلیس؛ ما باید این مسئله را فرصت بدانیم و با کشورهای جهان اصلاح رفتار داشته باشیم و بهترین فرصت است که اسرائیل را در گوشه‌ای نگه داریم و از توطئه‌های آنها در امان باشیم. ما باید این بازی را در روابط بین‌الملل انجام دهیم.

۳- توجه به بهره‌وری و نقش بهره‌وری در رشد اقتصاد.

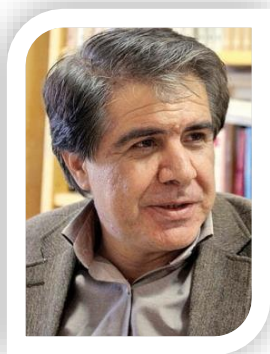
اگر چراغ بین ایران و آمریکا روشن شود، تمام بازارها و قیمت‌ها در ایران جابه‌جا خواهد شد که منجر به جریان‌ات اجتماعی می‌شود. بنابراین حاکمیت باید روی این موضوع توجه ویژه‌ای داشته باشد. اگر در اثر انتخابات آینده آمریکا به این نتیجه برسیم که برای منافع حاکمیت ملی این رابطه را دنبال کنیم، باید توجه داشت که برای فروپاشی تمام بازارها و به هم‌ریختگی تمام قیمت‌ها از تمام فرمول‌هایی که تاکنون از آن تبعیت می‌کردیم، هزینه‌ای دربر خواهد داشت. مهم‌ترین به هم‌ریختگی در حال حاضر ورود به حوزه بورس است که روند بسیار شکننده‌ای است.

در پایان باید به این نکته توجه داشت که در خصوص متغیرهای اصلاح دیپلماسی بین‌المللی، ارتقای نقش بهره‌وری در رشد اقتصادی، توجه به طبقه متوسط، پوشش دوره چهارماهه برای نیازهای غذایی و مادی یک جمع‌بندی کلی وجود داشته باشد. وقایع به خودی خود نه فرصت هستند و نه تهدید؛ نحوه مواجهه ما وقایع را به فرصت یا تهدید تبدیل خواهد کرد.

بررسی تأثیرات نهادی و ساختاری بحران کرونا در مسیر توسعه ایران

دکتر علی دینی ترکمانی

استادیار مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی وزارت صنعت، معدن و تجارت

در این ارائه با سه سرفصل در خدمت شما خواهیم بود:

- کرونا به مثابه نقطه عطف تاریخی مهم؛

- آینده پژوهی تأثیرات جهانی کرونا؛

- بررسی تأثیرات نهادی و ساختاری بحران کرونا در مسیر توسعه ایران.

پرواضح است که کرونا اتفاق تقریباً بی نظیری است که در ابتدای قرن بیستم رخ داد و تأثیرات آن از بحران‌های جنگ جهانی اول و دوم فراگیرتر خواهد بود. در جنگ‌های جهانی اول و دوم با وجود فراگیری خسارات و آمار تلفات زیاد، تنها بخشی از جهان درگیر این اتفاق بود و دیگر بخش‌ها فارغ از این مشکلات و خسارات، روزگار را سپری می‌کردند.

اما در شرایط کنونی کرونا تمام نقاط دنیا را درگیر کرده است و انتظار می‌رود تأثیرات بسیار مهمی روی سراسر جهان بگذارد. همان‌گونه که پس از جنگ جهانی دوم شاهد ظهور سیستم دولت رفاه بودیم و همچنین شاهد تغییر و تحولات مهم در عرصه معماری نظام پولی و ارزی جهان و تسویه حساب‌های بین‌المللی در چارچوب مذاکرات بودیم، اکنون هم انتظار می‌رود در دوران پساکرونا اتفاقات جدیدی رخ دهد و روندهایی که قبلاً به نوعی شکل گرفته بود، تسریع شود.

یکی از اتفاقات یا روندهای ساختاری که ممکن است رخ دهد، درک به هم پیوستگی جامعه جهانی در سطح جهانی یا سطح ملی است. به این معنا که به نوعی عبور از رویکردهایی که از سال ۱۲۷۰ به بعد سرگذشت سیاستگذاری اقتصادی در کل جهان به نام سیاست‌های تعدیل ساختاری و تثبیت اقتصادی بود.

نگاه‌های بازارگرایی از نوع نگاه‌هایی بود که امنیت را به گونه‌ای بهای می‌دادند، گویی چیزی به نام آن وجود ندارد. یکی از دانشمندان به تاسی از فریدمن معتقد بود جامعه چیزی جز جمع جبری افراد نیست. در حالی که کرونا نشان داد چیزی به نام جامعه وجود دارد؛ یعنی جامعه مجموعه افرادی نیست که مانند رابینسون کروزو در جزیره‌ای به صورت منفرد زندگی می‌کنند. آنچه کرونا از منظر هستی‌شناسی^۱ نه روی کاغذ، بلکه در عرصه عمل به تمام دنیا آموخت، این بود که سرنوشت تمام جوامع در سطح جهان و در هر کشور سرنوشت افراد به یکدیگر پیوسته است. بنابراین، اگر قرار است سیاست قرنطینه اعمال شود تا مانع پیشرفت کرونا گردد و میزان ابتلا و مرگومیر کاهش یابد، حداقل نیازهای اساسی همه افراد جامعه باید تأمین باشد. در غیر این صورت عده‌ای برای تأمین نان خشک زندگی خود مجبورند در بیرون از قرنطینه مشغول به کار شوند. در این صورت در معرض ابتلا به بیماری قرار خواهند گرفت و با توجه به میزان سرایت بسیار بالای این بیماری، مسئله قرنطینه نقض خواهد شد.

آنچه ما در اینجا آموختیم و متوجه شدیم این است که بحث اندیشمندان عدالت‌گرایی مانند جان رالز^۲ کاملاً صحیح است. سیاست‌های بازتوزیع درآمدی و ثروت و سیاست‌های رفاهی قوی، بسیار حائز اهمیت است. در مقیاس جهانی هم قابل مشاهده است کشورهایی مانند آلمان و کره جنوبی نسبت به سایر کشورها موفق‌تر بوده‌اند؛ چراکه از زیرساخت‌های قوی‌تری برخوردار هستند و این زیرساخت‌ها را از پیش فراهم آورده‌اند. کشورهایی که فاقد این زیرساخت‌ها هستند یا از لحاظ ساختاری مانند اقتصاد ایران با کسری بودجه بالا مواجه

1. Ontologic
2. John Rawls

هستند، طبیعتاً در مواجهه با این بحران دچار مشکلات جدی‌تری شده‌اند. در نتیجه کرونا در آینده موجب خواهد شد که سرمشق سوسیال دموکراسی، بیش از پیش مورد توجه قرار گیرد.

اولریش بک نظریه‌پرداز برجسته آلمانی در کتاب *جامعه در مخاطره* معتقد است وجه مشخصه عصر جدید این است که میزان ریسک بالاست. به دلایلی از جمله تغییرات ژنتیک که از دل این تغییرات ممکن است جهش‌هایی صورت گیرد و ویروس‌هایی خلق شود. پیش از این ویروس، و ویروس سارس و آنفلوآنزای خوک و... هم وجود داشته است؛ بنابراین احتمال اینکه در آینده هم چنین اتفاقاتی تکرار شود، قابل پیش‌بینی است. چگونگی مواجهه با این اتفاقات، مستلزم فراهم کردن زیرساخت‌های مناسب است.

به نظر می‌رسد این احتمال وجود دارد که در سطح جهانی، وزن اجتماعی نهادهایی مانند سازمان ملل و نهادهای وابسته به این سازمان مانند برنامه توسعه سازمان ملل که معمولاً نگاه‌های عدالت‌گرایانه‌تری نسبت به نهادهای صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی دارد و سازمان بهداشت جهانی، افزایش پیدا کند و نقش بیشتری را در آینده ایفا نمایند. در واقع، نقطه عطف تاریخی کرونا موجب خواهد شد به‌نوعی نگاه جهان‌وطنی و نگاه توسعه‌پایدار و طبیعت‌گرا تقویت شود و مورد توجه قرار گیرد. با تغییراتی که در نظام حکمرانی جهانی رخ خواهد داد، این احتمال وجود دارد که برای نمونه صندوق سازمان بهداشت جهانی بخشی از بودجه خود را برای تحقیقات بیشتر روی این نوع بیماری‌ها به برخی کشورها بیش از پیش اختصاص دهد. همچنین روی آماده‌سازی تجهیزات و زیرساخت‌ها در کشورهای مختلف دنیا سرمایه‌گذاری‌های بیشتری انجام شود و رویکرد توسعه انسانی بیش از گذشته مورد توجه قرار گیرد.

بررسی تأثیرات نهادی و ساختاری بحران کرونا در مسیر توسعه ایران

تأثیرات کرونا در ایران به چند سطح طبقه‌بندی می‌شود:

۱- قوی‌تر شدن مطالبات اجتماعی؛ کرونا نشان داد با بی‌توجهی به نهاد علم و تخصص نمی‌توان در چنین جاهایی مواجهه خوب و مطلوبی داشت. حتی ممکن است مواجهه بسیار بد باشد و منجر به بروز فاجعه شود.

۲- نقش آفرینی که جامعه پزشکی و جامعه پرستاران داشتند، نشان داد نظام حکمرانی خوب و کارآمد نمی‌تواند بدون توجه به مسئله و اصل مهم تخصص‌گرایی و شایسته‌سالاری رخ دهد و صورت بگیرد. اگر پیش از کرونا مطالبه‌ای وجود داشت و شدت آن قوی نبود، الآن این مطالبه قوی‌تر شده است و رفته‌رفته قوی‌تر هم خواهد شد که بنده از منظر رابطه علم با دین و سنت با توسعه، موضوع را صورت‌بندی خواهم کرد. تردیدی نیست که کرونا موجب حذف دین و سنت نخواهد شد. همان‌گونه که وبا و طاعون در دوره‌های گذشته چنین موجباتی را ایجاد نکرد؛ اما قدر مسلم اینکه موجب قرارگیری صحیح سنت و دین در جایگاه‌های خود خواهد شد. بنابراین به نظر می‌رسد این یک مطالبه اجتماعی است که شکل گرفته و به تدریج تقویت خواهد شد.

مطالبه اجتماعی در جهت اصلی که طی سال‌های گذشته در نظام اقتصادی و سیاسی ایران به نام مبنا قرار گرفتن اولویت تعهد و تخصص وجود داشته است.

بررسی تأثیر بحران کرونا بر گروه‌های آسیب‌پذیر و نقش سیاست‌های حمایتی

دکتر حجت‌الله میرزایی

معاون وزارت کار، رفاه و امور اجتماعی

کرونا با دلایل متعددی روی تولید و فعالیت تأثیر بالفعل جدی داشته است.

- برخلاف بسیاری از بحران‌های گذشته، تحت تأثیر قرار دادن تقاضا، عرضه و زنجیره تأمین؛
- ایجاد نوعی نااطمینانی یا وسواس نسبت به کالاها، بازار، رعایت پروتکل، دامنه زمانی ادامه این بیماری و زمان موجود برای حل این معضل؛
- دشوار کردن برنامه‌ریزی برای دولت، بخش خصوصی، خانوارها و صاحبان کسب و کار؛
- هم‌زمانی کرونا با تحریم‌های گسترده و فراگیر علیه ایران؛
- هم‌زمانی این بیماری با نورو باستانی ایران.

این مجموعه عوامل کرونا را در ایران نسبت به سایر کشورها پیچیده کرده است. همان‌طور که مستحضر هستیم، در مراحل اول بسیاری از فعالیت‌ها عمدتاً شامل تالارهای پذیرایی، سینماها، مراکز نمایشی و... به الزام و اجرای پروتکل‌های بهداشتی تعطیل شدند. در مرحله بعد با نااطمینانی و کاهش تقاضا، بسیاری از اصناف اگرچه تعطیل نشدند، اما با مشکلات فروش و درآمدی مواجه شدند. این وضعیت برای حمل‌ونقل مسافری، ریلی و هوایی هم قابل ذکر است.

تا پایان اسفند این وضعیت برخی به‌اجبار با مشکل درآمد مواجه شدند و برخی دیگر با محدودیت‌های شدید تقاضا با این مشکل مواجه بودند. از پایان اسفند با اعلام فاصله‌گذاری اجتماعی دو یا سه هفته حتی فعالیت‌هایی

هم که به ظاهر فعال بودند، اما با اجبار جدید متوقف شدند. دامنه رکود یا تعطیلی فعالیت‌ها بسیار گسترده‌تر شد. البته هم‌زمانی با نوروز و اقتضائات فصلی باعث شد بسیاری از فعالیت‌ها به‌طور متعارف تعطیل شوند. با گسترش ویروس کرونا در اروپا، شرق آسیا و آمریکای شمالی و کاهش تقاضا برای بنزین در حمل و نقل، تقاضا برای فرآورده‌های نفتی و نفت خام هم کاهش یابد. از سوی دیگر، کشورهای همسایه‌ای که تنها مجاری صادراتی بسیاری از کالاهای غیرنفتی ما بودند با نگرانی‌های ناشی از کرونا مرزهای خود را بستند و تقریباً از هفته سوم اسفند با یک تعطیلی گسترده و فراگیر مواجه شدیم که تا هفته سوم فروردین هم ادامه داشت. این یک ماه گسترده‌ترین تعطیلی و توقف در فعالیت را شاهد بود.

شاید بتوان گفت تنها فعالیت‌هایی که در این دوره بدون توقف ادامه داشت، فعالیت‌های تولیدی در صنایع کارخانه‌ای پتروشیمی، فولاد، صنایع غذایی و دارویی بود. از همان ابتدا نگرانی جدی وجود داشت که اگر صنایع کارخانه‌ای تعطیل شوند با رکود فراگیر مواجه خواهیم شد. در حالی که انتظار می‌رفت پس از دو سال نرخ رشد منفی اقتصادی، سال ۱۳۹۸ با نرخ رشد بین ۰ صفر تا ۱/۵ درصد مواجه باشیم، اما وقوع کرونا باعث شد که این هدف تحقق نیابد. تا حدودی ادامه فعالیت در صنایع کارخانه‌ای کمک کرد کاهش نرخ رشد اقتصادی کمتر باشد. البته با همه پیش‌بینی‌ها برآورد می‌شد حتی اگر کرونا هم نبود، در سال ۱۳۹۸ بخش خدمات ایران با نرخ رشد حدود ۱/۵- درصد مواجه باشد.

بخش خدمات در ایران حدود ۵۰ درصد اشتغال و ارزش افزوده را به خود اختصاص می‌دهد و این مسئله قابل توجهی است. باید توجه داشت بخش خدمات بیش از هر بخش دیگر از کرونا آسیب دید. در برآوردهای اولیه حدود ۴۵ رسته شغلی شناسایی شد که به‌طور مستقیم از کرونا آسیب می‌دیدند. برای نمونه فعالیت‌های زنجیره‌ای گردشگری، فعالیت‌های حمل و نقل شهری، حمل و نقل مسافری جاده‌ای، ریلی و هوایی، همچنین فعالیت‌های فرهنگی و هنری، صنایع پوشاک، صنایع و اصناف تولیدکننده غذای گرم، فعالیت‌های اصناف آرایشی، فعالیت‌های ورزشی و تفریحی و...

ادامه فعالیت اصناف فعال در حوزه پوشاک یا تولید غذا در حال حاضر محدودیتی ندارد، اما مشتری چندانی ندارند. همچنین حمل و نقل ریلی و هوایی منع پروتکلی ندارد، اما همچنان تقاضایی برای این صنایع مانند گذشته وجود ندارد؛ بنابراین با وجود کاهش موانع ناشی از پروتکل‌های بهداشتی، اما نااطمینانی‌ها مانع از شکل‌گیری رونق در این نوع فعالیت‌ها شده است.

در روزهای اخیر برآورد حاکی از این است که نه تنها ۴۵ رسته شغلی بلکه حدود ۸۰ رسته شغلی با مشکل آسیب ناشی از کرونا مواجهند. واقعیت این است که ۴۵ رسته مرحله اول در ستاد اقتصادی کرونا به ۱۰ گروه اصلی تقسیم‌بندی شدند، اما از هفته آخر اسفند به این سو، دائم با پیگیری‌های اصناف متعدد دیگری و بسیاری از بنگاه‌های بزرگ خدماتی و حتی بنگاه‌های تولید کالایی که در این ۱۰ گروه نیامده بودند، مواجه شدیم که انتظار داشتند آنها هم به این لیست اضافه و مشمول سیاست‌های حمایتی شوند.

برآورد اولیه ما این بود که حدود ۳ میلیون و ۳۰۰ هزار نفر بیمه‌پردازان مشاغل رسمی با حدود یک میلیون کارگاه در معرض آسیب هستند. البته واقعیت این است که از یک میلیون، حدود ۷۰۰ هزار واحد آنها خویش‌پردازان یا خویش‌فرمایان بنگاه‌های تک‌نفره بودند. از جمله تاکسیرانان، حمل و نقل شهری، کامیون‌داران و اتوبوس‌دارانی که به‌صورت خویش‌فرما حق بیمه می‌پرداختند.

این‌ها شاغلان بخش رسمی بودند. در بخش غیررسمی برآورد دقیقی وجود ندارد. برآوردها بر مبنای سهم برآوردی از اشتغال کل تعیین می‌شد. برای نمونه برآورد می‌شد بین ۱/۵ تا ۲/۵ نفر در بخش غیررسمی که حق بیمه‌ای نمی‌پردازند، مشمول این سیاست خواهند شد.

نکته بعدی این است که حتی خویش‌فرمایان برای حمایت با محدودیت‌هایی مواجهند. از جمله یکی از سیاست‌هایی که دولت اعمال کرد حدود ۵ هزار میلیارد تومان پوشش بیمه بیکاری حدود سه‌ماهه افرادی است که در این اصناف و بنگاه‌های خدماتی بیکار شدند. تا امروز حدود ۷۰۰ هزار نفر مشمول این سیاست ثبت‌نام شده‌اند. واضح نیست که دوره بیکاری این افراد چقدر باشد؟ یعنی نمی‌توان به‌طور دقیق برآورد کرد که بساط

کرونا چه زمان برچیده خواهد شد و همچنین در دوران پسا کرونا آیا کارگران بیکار شده به مشاغل قبل خود باز خواهند گشت یا خیر؟

مسئله بعدی این است که خویش فرمایانی مانند رانندگان تاکسی ۳ درصد حق بیمه بیکاری را پرداخت نمی کنند، بنابراین مشمول بیمه بیکاری هم نخواهند شد و این مسئله دایره آسیب را گسترش خواهد داد. نکته بعدی این است که برآورد دقیقی از مشاغل غیررسمی مانند دست فروشان، زباله گرد ها، کارگران و آموزگاران خانگی، موتورسواران مسافرکش و پیک های موتوری وجود ندارد. شاید اگر برخی از زیرساخت های اطلاعاتی را در اختیار داشتیم، تاب آورتر بودیم و آسیب های کمتری متوجه اقتصاد ما می شد. کرونا این مسئله را در ما الزامی کرد که حتماً نیاز است تا برای همه ایرانیان شناسه شغلی داشته باشیم و این کار امسال حتماً انجام خواهد شد.

از حدود ۲۴ میلیون نفر شاغل رسمی در ایران، حدود ۹ میلیون نفر آنها بیمه پرداز تأمین اجتماعی هستند و شاید حدود ۴ میلیون نفر هم سایر صندوق ها بیمه پرداز هستند. سایر افراد قطعاً پوشش بیمه ای ندارند و این شناسایی افراد را برای سیاست گذاری دشوار خواهد کرد.

در سال های گذشته تلاش شد بانک اطلاعاتی نسبتاً خوبی از وضعیت خانوارها ایجاد شود. بانک اطلاعات ایرانیان که در معاونت رفاه وزارت تعاون، کار و رفاه است، پایه خیلی خوبی برای سیاست گذاری رفاهی است. اگرچه این بانک اطلاعاتی هم با محدودیت هایی مواجه است؛ اما در حوزه شاغلان متأسفانه این اطلاعات وجود ندارد. بانک اطلاعات خانوارها به ما نشان می دهد که حدود ۶ میلیون نفر خانوار هیچ پوشش بیمه ای و درآمد مستمر ندارند. حدود ۳ میلیون نفر از این افراد تحت پوشش کمیته امداد و سازمان بهزیستی هستند؛ اما ۳ میلیون نفر دیگر تحت پوشش هیچ ارگانی نیستند. حدود ۵ میلیون نفر باید به این ها اضافه کرد که دست کم یک نفر شاغل دارند، اما به شدت آسیب پذیرند؛ اما در مجموع برای سیاست گذاری شاید ۱۱ میلیون نفر را باید تحت پوشش حمایتی قرار می دادیم.

از سوی دیگر، برای پوشش اطمینان‌بخش شاغلان حدود ۶، ۷ میلیون نفر باید با سیاست‌های مختلف شناسایی می‌شد، اما به دلایلی که بیان شد محدودیت‌های ناشی از تحریم و محدودیت‌های شدید مالی دولت، اجرای بسیاری از سیاست‌های مالی که در کشورهای دیگر انجام شد؛ در ایران غیرممکن می‌شد. تقریباً هر سیاست مالی که پیشنهاد می‌شد به در بسته و نبودن منابع مالی می‌خورد. به همین دلیل بخش زیادی از سیاست‌های ما عمدتاً از طریق سیاست‌های پولی اجرا شد. البته حدود یک میلیون خانوار تحت پوشش پرداخت مستمر ۲۵۰ هزار تا ۶۰۰ هزار تومان قرار گرفتند و بیمه تأمین اجتماعی برای کارگاه‌های آسیب‌دیده، مالیات ارزش افزوده، پرداخت قبوض، بدهی‌های بانکی، محدودیت‌های ناشی از برگشت چک برای دوره سه‌ماهه امحال شد. اما سیاست‌هایی که در بسیاری از کشورها رواج داشت، از جمله یارانه دستمزد برای کارگاه‌های آسیب‌دیده، به دلیل محدودیت‌های مالی قابل اجرا نبود. به مراتب این سیاست به دلیل حفظ اشتغال، بهتر از سیاست پوشش بیمه بیکاری است. اگرچه ممکن است برآورد اولیه این باشد که هزینه‌برتر است.

همچنین برای نمونه پرداخت بیمه تأمین اجتماعی شاغلان در بنگاه‌های آسیب‌دیده، سیاست پیشنهادی دیگری بود که با محدودیت منابع مواجه شد. در نهایت از منابعی مانند صندوق توسعه ملی با یک میلیارد یورویی که اجازه برداشت گرفته شد و ۷۵ هزار میلیارد تومان منابعی که سیستم بانکی از محل آزادسازی ۲۵ هزار میلیارد تومان ذخیره قانونی تأمین شد، امکان حمایت‌های پولی از خانوارها و بنگاه‌ها را فراهم کرد.

اگرچه این حمایت کامل نیست، اما به نظر می‌رسد حداقل حمایت‌های امکان‌پذیر خواهد بود. به نظر می‌رسد در مراحل بعدی با سیاست‌های جدیدی که اعمال می‌شود از جمله آزادسازی عرضه سهام عدالت و برخی سیاست‌های دیگری که در دستور کار است، بتوان دامنه پوشش را افزایش داد. البته بانک‌ها با پیگیری بخش خصوصی و کارآفرینان خلاق، ابتکارات بسیار خوبی صورت گرفته تا با ایجاد شبکه چهاروجهی مشتریان و خریداران، بنگاه‌های تولیدکننده کالاها و خدمات نهایی، بانک‌ها و فروشگاه‌های زنجیره‌ای کشور بازی برد-برد را بین تقاضاکنندگان و عرضه‌کنندگان با استفاده از اعتبار خرید برقرار کرد.

یکی از محدودیت‌های دیگری که با آن مواجه بودیم، بسیاری از سیاستگذاری‌های خوب و مؤثر و کم‌هزینه‌تر قابل اجرا نبود؛ چراکه یا تجربه خوبی در اجرای آنها نداشتیم یا برخی سازمان‌های رسمی با محدودیت‌های قانونی و انعطاف‌ناپذیری مواجه بودند. برای نمونه برای حمایت از کسب و کارها به‌طور قطع تأمین مالی زنجیره ارزش بهتر و کم‌هزینه‌تر از حمایت فراگیر از همه اجزای زنجیره ارزش است. در ایران در این خصوص تجربه کمی وجود دارد و به نظر می‌رسد کرونا این زمینه را فراهم کرده است تا در سال ۱۳۹۹ این سیاست که در حال حاضر به شکل بسیار محدودی به نام «گان» در بخشی از بانک‌ها اجرا می‌شود، در سطح گسترده‌تری ایجاد شود و با حداکثر ۳۰ تا ۴۰ درصد از منابع بتوان نیازهای مالی زنجیره ارزش را تأمین کرد.

همچنین تجربه اجرای اعتبار خرید در شبکه بانکی برای جمعیت گسترده ۴ میلیونی که تصویب شده و مشمول حمایت شده‌اند، وجود ندارد؛ چراکه نظام بانکی در گذشته تجربه‌ای با این گستردگی را نداشته است. در گذشته ممکن بود سازمانی کارکنان خود را ضمانت کند تا از کارت‌های اعتبار خرید استفاده کنند، اما وقتی ۴ میلیون خانواری که ممکن است از ضمانت‌های رسمی برخوردار نباشند و به احراز هویت نیاز دارد، نظام بانکی مقاومت نشان دهد.

به عقیده بنده بر اساس این تجربه لازم است انعطاف‌پذیری بیشتری را در نظام بودجه‌ای و نظام بانکی فراهم کنیم؛ چراکه در صورت تکرار این بحران یا تداوم آن در ماه‌های آینده، اجرای بسیاری از سیاست‌ها ناممکن خواهد شد.

یکی از زیرساخت‌های دیگر نظام قدرتمند ICT یا فناوری اطلاعات است. اگرچه زیرساخت‌های آموزشی با یک ماه تأخیر برای دانشگاه‌ها و ۲/۵ ماه تأخیر برای آموزش و پرورش ایجاد شد، اما واقعیت این است اگر شهرهای هوشمند داشتیم، امکان کنترل و مدیریت کرونا حداقل در شهرهایی مانند اصفهان، تهران، قم و کرج که در معرض آسیب بیشتری بودند، بسیار بهتر صورت می‌گرفت.

به واسطه چند فروشگاه زنجیره‌ای بزرگ توانستیم در ماه‌های گذشته بسیاری از نیازهای خانوارها را جایگزین رفت‌وآمدها و حمل‌ونقل شهری کنیم. هوشمندسازی شهری می‌توانست کمک کند که بخش زیادی از بازار را

به صورت مجازی فعال نگه داریم و شناسایی نقاط آسیب را ممکن کنیم. برقراری بسیاری از خدمات مانند خدمات آموزشی، بیمه‌ای و درمانی در سایه این هوشمندسازی امکان‌پذیر بود و آسیب کمتری به اقتصاد ما وارد شد.

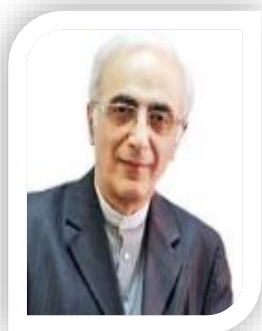
امیدواریم تجربه کرونا به ایجاد توانمندی‌های بیشتر کمک کند. در سال‌های گذشته از طرف وزارت کار، تعاون و رفاه، اشتغال عمومی پیشنهاد شد، اما برخی از همکاران در دولت با این پیشنهاد مخالفت می‌کردند. اشتغال عمومی، ابتکار ما نیست، بلکه تجربه بسیاری از کشورهاست. اگر می‌خواهیم کسب‌وکارها و خدمات شهری فعال بمانند و در عین حال آسیب‌های ناشی از شیوع بیماری کم شود، باید به سمت اشتغال عمومی حرکت کنیم. اگر حدود ۱۰ هزار نفر تحت آموزش قرار می‌گرفتند و با لباس مناسب فروشگاه‌ها، راسته‌های بازاری، اتوبوس‌ها، مترو و... را به طور دائم ضدعفونی می‌کردند و برچسب سلامت می‌دادند و برخی از رفتارهای خطرناک در شهر را کنترل می‌کردند، میزان اطمینان افزایش پیدا می‌کرد و شاید نیاز به این حد از تعطیلی هم نبود. در حال حاضر هم به این مسئله نیاز است و با برگشت بخش زیادی از کسب‌وکارها، اشتغال عمومی می‌تواند در شهر تهران همه محلات را پوشش دهد. کرونا به ما در تاب‌آوری بیشتر کمک و درک ما از فعالیت‌ها و اقتصاد را اصلاح کرده است.

بررسی آثار اقتصادی ناشی از بیماری کرونا و پیشنهاد راهکارهایی برای مقابله با آثار

رکودی ناشی از آن

محمد کردبچه

پیشکسوت و صاحب‌نظر برنامه‌ریزی و بودجه‌ریزی

تولید

در فرایند تهیه و تنظیم لایحه بودجه ۱۳۹۹، بر اساس پیش‌بینی عملکرد منابع و مصارف بودجه دولت در سال ۱۳۹۸ و فروض مربوط به برآورد ارقام بودجه دولت در سال ۱۳۹۹، جدول متغیرهای کلان اقتصادی در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به شرح زیر برآورد شده است:

جدول ۱: متغیرهای کلان اقتصادی در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹

۱۳۹۹	۱۳۹۸	عملکرد ۱۳۹۷	
۰/۵	-۸/۵	-۴/۹	رشد اقتصادی (درصد)
-۴/۵	-۳/۲	-۵/۶	رشد سرمایه‌گذاری
۲۸/۰	۳۴/۰	۲۶/۹	نرخ تورم (درصد)
۱۲/۶	۱۰/۶	۱۲/۰	نرخ بیکاری (درصد)

بررسی آثار اقتصادی ناشی از بیماری کرونا در سال جهش تولید

از طرفی، با توجه به شیوع ویروس کرونا در کشور از اواخر بهمن سال گذشته و تحت تأثیر قرار گرفتن بخش‌های اقتصادی از آن، لازم است ضمن اعمال اقدامات مصوب ستاد ملی مقابله با کرونا و همچنین ستاد اقتصادی

دولت، تمهیدات لازم برای مقابله با آثار آن پیش‌بینی شود. همچنین در راستای تحقق برنامه‌های مورد نظر جهش تولید در سال ۱۳۸۹، اقداماتی پیشنهاد شده است که باید مورد توجه قرار گیرد.

بر اساس گزارش صندوق بین‌المللی پول با عنوان «تعطیلی بزرگ» همه‌گیری کووید-۱۹ هزینه‌های انسانی را در سراسر جهان افزایش داده است و اقدامات ضروری برای محافظت از مردم، تأثیرات بسیار شدیدی روی فعالیت‌های اقتصادی گذاشته است. در نتیجه این همه‌گیری، پیش‌بینی کرده است اقتصاد جهانی در سال ۲۰۲۰ حدود ۳ درصد کوچک شود. وضعیتی بسیار بدتر از بحران مالی ۲۰۰۸ که اقتصاد جهانی تنها ۰/۱ درصد کوچک شده بود، اما حالا رشد اقتصاد جهانی برای سال ۲۰۲۰ منفی ۳ درصد پیش‌بینی شده است.

جدول ۲: صندوق بین‌المللی پول، برآورد رشد اقتصادی (درصد)

۲۰۲۰	۲۰۱۹	
-۵/۹	۲/۳	آمریکا
-۷/۰	۰/۶	آلمان
-۷/۲	۱/۳	فرانسه
-۹/۱	۰/۳	ایتالیا
-۸/۰	۲/۰	اسپانیا
-۵/۲	۰/۷	ژاپن
-۶/۵	۱/۴	انگلیند
-۶/۲	۱/۶	کانادا
۱/۲	۶/۱	چین
۱/۹	۴/۲	هند
-۲/۳	۰/۳	عربستان
-۶/۰	-۷/۶	ج.ا.ایران
-۳/۰	۲/۹	کل جهان

آثار اقتصادی ناشی از تحولات حوزه‌های مختلف

شکی وجود ندارد که شیوع بیماری کرونا اقتصاد ایران را تحت‌الشعاع قرار خواهد داد و منجر به کاهش تولید بخش‌های مختلف و رشد تولید ناخالص داخلی خواهد شد. دولت اعلام کرده است ابزار حمایتی برای پشتیبانی

از اقبال آسیب‌پذیر جامعه مانند کسب‌وکارهایی که از رکود اقتصادی متضرر می‌شوند، در نظر گرفته است. این در حالی است که دولت خود با مشکلاتی از قبیل کسری بودجه احتمالی، تحریم‌های خارجی و کاهش قیمت و میزان صادرات نفت روبه‌رو است که اثرات این حمایت‌ها را مبهم ساخته است.

«بر اساس اظهارات وزیر امور اقتصادی و دارایی برآوردها حکایت از آن دارد که تولید ناخالص داخلی تا ۱۵ درصد از کرونا متأثر می‌شود». به گزارش بانک مرکزی از آمارهای شاپرک، مبلغ حقیقی تراکنش در پایانه‌های فروش در اسفندماه ۱۳۹۸ نسبت به اسفند سال قبل، بیش از ۱۵ درصد کمتر شده است. هرچند که در زمینه ارقام مصرفی، خریدهای اینترنتی خانوار افزایش یافته است، ولی این رقم قابل مقایسه با خرید از طریق پایانه‌های فروش نیست. نکته مهم این است که نااطمینانی نسبت به آینده باعث شده است تا خانوار نسبت به خرید کالاهای مصرفی بادوام همچون لوازم خانگی یا خودرو دست نگه دارد و به آینده موکول کند. بنابراین یکی از مهم‌ترین تأثیرات شیوع کرونا کاهش تقاضای داخلی است.

افت عرضه کل در اقتصاد به رکود تورمی خواهد انجامید. به بیان دیگر، اعمال محدودیت بر عرضه اقتصاد باعث کاهش تولید و افزایش تورم می‌شود. جنبه مثبت تأثیرپذیری عرضه کل از شوک کرونا به کوتاه بودن آن ارتباط دارد. از آنجا که ویروس کرونا در طول چند ماه ممکن است برچیده شود، اثر این ویروس بر عرضه اقتصاد احتمالاً کوتاه‌مدت خواهد بود. بنابراین باید انتظار داشت با کمرنگ شدن این بیماری، عرضه نیروی کار در اقتصاد افزایش یابد یا محدودیت‌های سمت عرضه اقتصاد مرتفع شود و رفتار تورمی از این سمت برطرف شود. البته زمان‌بندی تحولات فوق اهمیت بسیار زیادی دارد.

بر اساس گزارش اتاق بازرگانی اصفهان، زیان ناشی از بیماری کرونا معادل ۱۳ درصد تولید ناخالص داخلی سال ۱۳۹۸ است. به موجب این گزارش چنانچه شیوع ویروس کرونا تا نیمه خرداد سال ۱۳۹۹ کنترل شود، آثار منفی آن تا تیرماه پایان می‌یابد. همچنین با توجه به اینکه انتظار می‌رود به دلیل اشاعه بیماری کرونا فعالیت بخش‌های کشاورزی، صنعت و خدمات به ترتیب ۱۰، ۲۵ و ۵۵ درصد در اسفند ۱۳۹۸ و فروردین ۱۳۹۹ کاهش پیدا کند. نتایج این گزارش نشان می‌دهد با شیوع ویروس کرونا در ایران و بسته شدن مرزهای هوایی

و زمینی کشورهای همسایه، به‌ویژه عراق بازرگانی خارجی ایران با چالش جدی مواجه شده و بین ۵۰ تا ۷۰ درصد کاهش می‌یابد.

در مورد بخش کشاورزی، به نظر می‌رسد ارزش افزوده این بخش تأثیر چندانی از شیوع کرونا نپذیرد و وضعیت مناسب بارش‌ها نیز رشد گروه کشاورزی به‌ویژه در زیربخش زراعت را به دنبال خواهد داشت. کاهش ارزش افزوده بخش نفت به دلیل کاهش تولید و صادرات نفت تداوم خواهد یافت. در سال ۱۳۹۸ برآورد صادرات در قانون بودجه معادل ۱/۵ میلیون بشکه بود که به‌طور متوسط حدود ۵۰۰ هزار بشکه در روز محقق گردید. در سال ۱۳۹۹ نیز منابع حاصل از صادرات نفت خام بر مبنای یک میلیون بشکه در روز برآورد شده است که با توجه به تحولات بازار نفت، تحقق آن غیرمحتمل است.

به طور معمول در بحران‌های اقتصادی، بنگاه‌های بزرگ دچار آسیب می‌شوند و رفته‌رفته مشکلات آنها به بنگاه‌های کوچک‌تر و بازارها سرایت می‌کند، این بار اوضاع متفاوت است و از همان ابتدا کسب‌وکارهای کوچک و متوسط و بازارها و اصناف به‌طور هم‌زمان دچار بحران شده‌اند. برخی گزارش‌ها مؤید این است که دست‌کم ۳۰ رشته فعالیت اقتصادی از بحران آسیب دیده‌اند و اگر این وضع تداوم یابد، ابعاد این آسیب‌دیدگی هم گسترده و هم تحقق بیشتر می‌یابد و آثارش می‌تواند سال‌ها در اقتصاد ایران باقی بماند.

در میان بخش‌های اقتصادی، بازار مسکن هم از این بحران در امان نبوده و از شرایط خاص حاکم بر کشور متأثر شده است. ماهیت عرضه در بازار مسکن به‌گونه‌ای است که نه‌تنها نیاز به جابه‌جایی گسترده و پرتعداد نهادهای تولید دارد، بلکه دورکاری در آن مفهومی ندارد و قطعاً نقش منابع بیرونی نیز در آن پررنگ است. سمت تقاضای بازار مسکن نیز تا حدود زیادی مستلزم حضور فیزیکی متقاضی برای انتخاب و انجام زمان‌بر و پرتعداد خرید است که امکان‌پذیری آن را در چنین شرایطی زیر سؤال می‌برد.

بخش خدمات، بیش از پنجاه درصد از تولید ناخالص داخلی را تشکیل می‌دهد. ماهیت این بخش، تولید و مصرف هم‌زمان خدمات است. برای نمونه مصرف‌کننده خدمات آرایشگاهی در لحظه از محصول آرایشگر استفاده

می‌کند و در صورتی که آرایشگر این خدمات را ارائه نکند، امکان جبران این زمان از دست رفته وجود ندارد. خدمات آموزشی، بهداشتی، واسطه‌گری، رستوران، هتلداری، حمل و نقل، ارتباطات، جهانگردی و ... از چنین ویژگی برخوردار هستند و باید انتظار داشت که این زیربخش‌ها بیشترین آسیب را متحمل شوند.

عدم تحقق منابع پیش‌بینی شده در قانون بودجه سال ۱۳۹۹ مطابق جدول ۳ در گزینه خوش‌بینانه حدود ۸۲۷ هزار میلیارد ریال و در گزینه دوم حدود ۱۴۳۳ هزار میلیارد ریال برآورد می‌شود. مصارف بودجه نیز به دلیل مخارج مورد نیاز مقابله با ویروس کرونا افزایش خواهد یافت. در نتیجه، عدم تحقق بودجه به مراتب بیشتر از عدم تحقق‌های فوق خواهد بود. البته بخشی از مصارف جدید از محل تسهیلات بانکی جدید مصوب ستاد ملی مقابله با کرونا و مجوز یک میلیارد یورویی استفاده از صندوق توسعه ملی که در بخش‌های بعد اشاره می‌شود، تأمین خواهد گردید. برآوردهای فوق بر مبنای کاهش صادرات نفت از یک میلیون بشکه در روز مبنای بودجه مصوب به ۳۰۰ هزار بشکه در روز، کاهش قیمت هر بشکه از ۵۰ دلار به ۳۰ و ۲۰ دلار در گزینه‌های اول و دوم، کاهش رشد تولید ناخالص داخلی از ۵٪ به ۱۰- و ۱۵- درصد در گزینه‌های اول و دوم و کاهش واردات از ۴۸ میلیارد دلار به ۳۸ و ۳۰ میلیارد دلار در گزینه‌های اول و دوم صورت گرفته است.

جدول ۳: برآورد منابع عمومی در سال ۱۳۹۹ (هزار میلیارد ریال)

عدم تحقق	پیش‌بینی عملکرد		مصوب		
	گزینه ۱	گزینه ۲			گزینه ۱
گزینه ۲	گزینه ۱	گزینه ۲	گزینه ۱	گزینه ۲	درآمدها
-۲۸۳/۱	-۲۰۵/۱	۲۶۰۴/۹	۲۶۸۲/۹	۲۸۸۸/۰	درآمدهای مالیاتی
-۲۸۳/۱	-۲۰۵/۱	۱۷۶۲/۱	۱۸۴۰/۱	۲۰۴۵/۲	حقوق ورودی
-۱۳۳/۱	-۹۵/۱	۱۱۴/۵	۱۵۲/۵	۲۴۷/۶	سایر درآمدهای مالیاتی
-۱۵۰/۰	-۱۱۰/۰	۱۶۴۷/۶	۱۶۸۷/۶	۱۷۹۷/۶	سایر درآمدها
۰	۰	۸۴۲/۸	۸۴۲/۸	۸۴۲/۸	واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای
-۹۳۲/۰	-۴۱۸/۸	۱۴۲/۹	۶۵۶/۱	۱۰۷۴/۹	صادرات نفت
-۴۴۱/۵	-۴۱۸/۸	۱۲۷/۹	۱۵۰/۶	۵۶۹/۴	سایر
-۴۹۰/۵	۰	۱۵/۰	۵۰۵/۵	۵۰۵/۵	واگذاری دارایی‌های مالی
-۲۱۸/۴	-۲۰۳/۵	۱۵۲۸/۸	۱۵۴۳/۷	۱۷۴۷/۲	جمع منابع عمومی
-۱۴۳۳/۵	-۸۲۷/۴	۴۲۷۶/۶	۴۸۸۲/۷	۵۷۱۰/۱	

در بخش تجارت خارجی بر اساس پیش‌بینی صندوق بین‌المللی پول، تجارت خارجی ایران در سال ۲۰۲۰ با کاهش ۱۶ میلیارد دلار روبه‌رو می‌شود و به حدود ۷۰ میلیارد دلار می‌رسد.

به دلیل بسته شدن مرزهای همسایگان ایران، صادرات ایران کاهش یافته است که با ادامه بیماری کرونا تداوم خواهد یافت. ضمن اینکه حدود ۲۳ درصد از صادرات غیرنفتی ایران مربوط به کشور چین است که با کاهش روبه‌رو خواهد شد. بر اساس گزارش وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی به دلیل اختلال در صادرات از مرزهای زمینی، کاهش ورود گردشگر هم از پیامدهای ویروس کرونا در حوزه تجارت خارجی است.

در چارچوب بودجه مصوب ۱۳۹۹، از حدود ۱۱ میلیارد دلار سهم دولت از منابع ارزی حاصل از صادرات نفت و خالص صادرات گاز، ۱۰/۵ میلیارد دلار برای اختصاص به واردات کالاهای اساسی است که با نرخ ۴۲۰۰ تومان منابع ریالی آن در بودجه منظور شده است. با کاهش منابع ارزی حاصل از صادرات نفت به حدود ۳/۶ میلیارد دلار در گزینه اول و ۳ میلیارد دلار در گزینه دوم، تأمین ارز مورد نیاز کالاهای اساسی ممکن است با مشکل مواجه شود و اگر بخواهد از محل ارز حاصل از صادرات کالاهای غیرنفتی تأمین شود، با توجه به نرخ بالاتر آن، اعتبارات مورد نیاز برای واردات آن را افزایش خواهد داد.

در حوزه نیروی کار بر اثر شیوع ویروس کرونا در حوزه اشتغال هر دو سمت عرضه و تقاضای بازار کار تحت تأثیر قرار خواهد گرفت. تعطیلی و کاهش سطح فعالیت‌های اقتصادی منجر به تعدیل نیرو و کاهش تقاضای کار خواهد شد و عرضه کار نیز کاهش خواهد یافت، زیرا برخی افراد که به‌طور مستقیم با بیماری درگیر شده‌اند و برخی دیگر به‌طور غیرمستقیم با اقدامات مراقبتی و کاهش تعاملات، ساعات کاری حضور خود را تقلیل خواهند داد. لذا به نظر می‌رسد در سال ۱۳۹۹ با کاهش نرخ مشارکت و کاهش اشتغال مواجه خواهیم بود. فعالیت کسب‌وکارهایی که به‌طور مستقیم از بحران کرونا متأثر می‌شوند، کاهش می‌یابد و کاهش فعالیت این کسب‌وکارها می‌تواند منجر به افزایش بیکاری شود و رفاه خانوارها را تحت تأثیر قرار دهد. در این میان، بیشترین ضربه اقتصادی را کسانی مانند دست‌فروشان و کارگران ساختمانی متحمل خواهند شد که دارای

شغل دائم نیستند. اطلاعات موجود نشان می‌دهد بخش‌های ساختمان، تأمین آب و برق و گاز، هتلداری و رستوران بیش از ۵۰ درصد اشتغال بنگاه‌های کوچک را تشکیل می‌دهند که به‌طور کامل از شرایط پیش آمده متأثر می‌شوند و در کوتاه‌مدت احتمال بیکاری آنان زیاد است. بر اساس گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس، انتظار می‌رود در نیمه اول امسال ستانده کل اقتصاد بین ۷/۴ تا ۱۷/۳ درصد کاهش یابد و بین ۱۲ تا ۲۷ درصد از شاغلان شغل خود را از دست می‌دهند که معادل ۲/۹ و ۶/۴ میلیون نفر است.

نقدینگی بخش خصوصی به دلیل افزایش خالص بدهی بخش دولتی به‌نظام بانکی ناشی از کاهش منابع عمومی و نیاز به تأمین کسری بودجه از محل منابع بانکی، افزایش تسهیلات بانکی برای تأمین نیازهای بنگاه‌های دولتی و خصوصی و افزایش استفاده از صندوق توسعه ملی و تبدیل به ریال نمودن منابع ارزی ذی‌ربط، افزایش خواهد یافت. تسهیلات پیش‌بینی شده برای مقابله با کرونا نیز در افزایش نقدینگی مؤثر خواهد بود.

کاهش تولید ناخالص داخلی از یک طرف و افزایش نقدینگی از طرف دیگر موجب افزایش نرخ تورم خواهد شد. اینکه تورم تا چه میزان افزایش خواهد یافت، به سیاست‌های انبساطی دولت و همچنین انتظارات تورمی فعالان اقتصادی وابسته است. حتی اگر آثار تورمی به سیاست‌های پولی محدود باشد، انتظارات تورمی می‌تواند اثرات برتری بر سطح قیمت‌ها داشته باشد. افزایش قیمت دارایی‌ها در اقتصاد نشانه آشکاری از شکل‌گیری انتظارات تورمی است. افزایش شاخص‌های بورس و نرخ ارز و سکه و طلا نشان از انتظارات تورمی دارد که مالیات‌های انبساطی دولت نیز تقویت می‌شود.

صندوق بین‌المللی پول وضعیت تورم ایران را در مسیر بهبود پیش‌بینی کرده است. به این ترتیب، میزان تورم ایران را که در سال ۲۰۱۹ حدود ۴۱/۱ درصد برآورد کرده بود، در سال ۲۰۲۰ به میزان ۳۴/۲ درصد و در سال ۲۰۲۱ نیز ۳۳/۵ درصد پیش‌بینی کرده است. آخرین اطلاعات رسمی نرخ تورم در ایران مربوط به سال ۱۳۹۸ می‌شود که به روایت مرکز آمار ایران به‌عنوان مرجع اصلی انتشار آمار، حدود ۳۵ درصد و بنا به روایت بانک مرکزی ۴۱ درصد بوده است. از طرف دیگر، بر اساس گزارش مرکز آمار ایران تورم ماه فروردین ۲/۷ درصد بوده در حالی که در دهک اول (کم‌درآمدترین خانوار) یک واحد درصد بیشتر از دهک دهم بوده است.

سهم بازار سرمایه در تأمین مالی اقتصاد به یک‌چهارم افزایش یافته و با توجه به ظرفیت‌های بازار سرمایه و اتخاذ تدابیر لازم می‌توان این نسبت را به ۵۰ درصد افزایش داد. به‌ویژه اینکه این بازار ظرفیت خوبی در مردمی کردن اقتصاد دارد.

چهار دلیل برای گرایش مردم به بازار سرمایه را می‌توان چنین ذکر کرد:

- (۱) افزایش ارزش شرکت به دلیل افزایش ارزش دلار در دو زمینه ارزش جایگزینی و ارزش فروش شرکت‌ها ناشی از بروز تورم و جاماندگی بورس نسبت به بازار ارز و طلا در سال‌های ۱۳۹۶ و ۱۳۹۷.
 - (۲) کاهش نرخ سود بانکی و مدیریت بازار ارز و طلا که باعث رکود بازارهای رقیب و انتقال پول به بورس شد.
 - (۳) حمایت گسترده دولت از بازار سرمایه.
 - (۴) روحیه خاص اقتصادی جامعه و توجه به بازارها هنگام رشد قیمت و تشکیل صف‌های خرید.
- بر اساس مصوبه اخیر هیئت وزیران باقیمانده سهام دولت در ۹ شرکت بزرگ، بانکی و بیمه‌ای، پالایشی، پتروشیمی، فولاد، مس و دو شرکت خودروسازی با تخفیف ۲۰ تا ۲۵ درصد از طریق صندوق‌های قابل معامله در بورس (ETF) به مردم واگذار می‌شود.
- در روز ۲۷ فروردین ۱۳۹۹، ۱۰ درصد از سهام شرکت شستا وابسته به سازمان تأمین اجتماعی به‌عنوان بزرگ‌ترین هلدینگ دولتی در بازار بورس اوراق بهادار عرضه شد. تعداد شرکت‌های این هلدینگ ۱۸۷ شرکت است که از آنها ۸۲ شرکت بورسی هستند. از نظر ارزش ۸۳ درصد بورسی هستند. هر سهم عرضه شده ۸۶۰۰ ریال قیمت‌گذاری شده است. ۲ واحد درصد از سهام عرضه شده نیز مربوط به صندوق‌های سرمایه‌گذاری است.

راهکارهای پیشنهادی برای مقابله با آثار رکودی بیماری کرونا

الف - سیاست‌های کلی مرتبط با وظایف دولت

- شناسایی افراد مبتلا و جدا کردن آنها از جامعه و هدایت آنها به بیمارستان‌ها و نقاهتگاه‌ها؛
- مراقبت و نگهداری از کسانی که نیازمند تخت بیمارستانی و مراقبت‌های ویژه هستند؛

- تهیه و تأمین لوازم مورد نیاز مردم و تجهیزات بیمارستانی و فراهم کردن نیازمندی‌های عمومی از جمله مواد غذایی مورد نیاز.

ب- اختصاص یک میلیون میلیارد ریال برای موارد زیر

- ۱۹۵ هزار میلیارد ریال به بخش بهداشت، دارو، درمان و تجهیزات پزشکی؛
- ۵۵ هزار میلیارد ریال کمک به صندوق بیمه بیکاری؛
- ۵۲۰ هزار میلیارد ریال تسهیلات به کسب‌وکارها در ۱۰ رسته‌ای که در این ایام تحت فشار شدید قرار گرفته‌اند، سود این تسهیلات ۱۲ درصد است؛
- ۲۳۰ هزار میلیارد ریال تسهیلات قرض الحسنه ۱۰ میلیون ریالی که در روزهای اولیه اردیبهشت‌ماه در اختیار یارانه‌بگیران قرار گرفته است و از تیرماه به تدریج از یارانه آنها کسر می‌شود. به بیان دیگر، یارانه‌های اردیبهشت و خرداد طبق روال گذشته پرداخت می‌شود و از یارانه تیرماه به بعد مبلغ قسط که حدود ۳۵۰ هزار ریال است، کسر خواهد شد.

ج- عرضه سهام شرکت‌های دولتی

در آینده نزدیک در سال ۱۳۹۹، سهام دولت در ۹ شرکت دولتی در رسته‌های انرژی (پالایشگاه و پتروشیمی)، مالی (بانک‌ها و بیمه‌ها) و صنایع فلزی و معدنی در بورس عرضه خواهد شد. بر اساس اظهارات وزیر امور اقتصادی و دارایی، در این مرحله از واگذاری تصمیم بر این است که به صورت فراگیر این سهام عرضه شود تا همه مردم با اعمال تخفیف‌هایی (در مرحله اول و فقط برای یک‌بار) در دو رده ۲۰ و ۲۵ درصدی با سقف خرید ۲۰ میلیون ریال به ازای هر نفر بتوانند سهام عرضه شده را خریداری کنند.

د- راهکارهای مقابله با عدم تعادل بودجه

- اقدام سریع در جهت اجرایی کردن مالیات‌های جدید پیش‌بینی شده در بودجه ۱۳۹۹، از جمله مالیات بر املاک مسکونی خالی، مالیات بر واحدهای مسکونی و خودروهای گران‌قیمت؛

-
- حذف معافیت‌های مالیاتی؛
 - تجدیدنظر در تعرفه‌های گمرکی؛
 - اجرایی کردن مولدسازی دارایی‌ها؛
 - تأکید به دستگاه‌های اجرایی برای فروش اموال مازاد؛
 - تلاش مضاعف در وصول درآمدهای دستگاه‌های اجرایی پیش‌بینی شده در قانون بودجه؛
 - واگذاری طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای مشخص شده در قانون بودجه؛
 - فروش اوراق مالی از طریق سازوکار عملیات بازار باز؛
 - تلاش در جهت واگذاری شرکت‌های دولتی مازاد بر منابع پیش‌بینی شده در قانون بودجه؛
 - حذف فعالیت‌های موازی و غیرضروری دستگاه‌های اجرایی؛
 - غربالگری طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای با تأکید بر طرح‌هایی که در سال ۱۳۹۹ امکان خاتمه آنها وجود دارد؛
 - فعال‌سازی کمیته تخصیص اعتبار موضوع قانون برنامه و بودجه کشور، مصوب ۱۳۵۱؛
 - اجرای کامل تبصره (۲۰) قانون بودجه ۱۳۹۹.
- ه- سایر سیاست‌های دولت در ارتباط با کرونا**
- هوشمند و الکترونیک‌سازی بخش‌های مالیاتی و خزانه‌داری، قرار گرفتن سامانه تدارکات زیر نظر ذی‌حسابان و انجام خریدهای دولتی در محیط الکترونیکی با حضور مشتریان؛
 - روان‌سازی فضای کسب‌وکار برای تسهیل امور سرمایه‌گذاری. در این زمینه مجوزی از قوه قضائیه برای ایجاد دادگاه تجاری اخذ شده است. همچنین پنجره واحد الکترونیک برای تجارت ایجاد می‌شود؛
 - هوشمندسازی و حذف نظارت‌های مضر در گمرک، فعال‌سازی کریدور آبی علاوه بر کریدور سبز گمرکی که ۵۸ درصد از فعالان را پوشش دهد؛

- مولدسازی ۷ میلیون میلیارد تومان دارایی‌های دولت (قرار دادن آنها در چرخه اقتصاد کشور)؛
- واگذاری بخشی از ۲۸۰ هزار میلیارد ریال شرکت‌های دولتی ارزیابی شده و به‌روز شده در کشور که قابلیت واگذاری دارند.
- اعمال تخفیف در واگذاری سهام متعلق به دولت در قالب صندوق‌های سرمایه‌گذاری قابل معامله در بورس (ETF) به شرح زیر است:
- سهام قابل واگذاری به «صندوق سرمایه‌گذاری قابل معامله واسطه‌گری‌های مالی» شامل باقیمانده سهام متعلق به دولت یا شرکت‌های دولتی در شرکت‌های بیمه البرز، بیمه اتکایی امین، بانک‌های صادرات ایران، ملت، تجارت، به میزان ۲۰ درصد.
- سهام قابل واگذاری به «صندوق سرمایه‌گذاری قابل معامله خودروسازی و صنایع فلزی» شامل باقیمانده سهام متعلق به دولت و یا شرکت‌های دولتی در شرکت‌های ایران خودرو، سایپا، ملی صنایع مس ایران و فولاد مبارکه به میزان ۲۵ درصد.
- سهام قابل واگذاری به «صندوق سرمایه‌گذاری قابل معامله صنایع پالایش نفت و پتروشیمی» شامل باقیمانده سهام متعلق به دولت یا شرکت‌های دولتی در شرکت‌های پالایش نفت تبریز، پالایش نفت بندرعباس، پالایش نفت اصفهان و پالایش نفت تهران به میزان ۲۰ درصد.
- واگذاری سهام شرکت‌های فوق می‌تواند به‌صورت ثبت سفارش بوده و همچنین مشمول تخفیف‌های ذکر شده در مورد موارد اشاره شده است. مبنای محاسبه قیمت برای تخفیف نیز، قیمت متوسط سهام در سی روز منتهی به فراخوان واگذاری خواهد بود.

سیاست‌های دولت در خصوص راهبری جهش تولید

- سازمان برنامه و بودجه: ۲۲ برنامه
- وزارت امور اقتصاد و دارایی: ۴۳ برنامه
- شرکت‌های دانش‌بنیان: ۸ برنامه

- وزارت جهاد کشاورزی: ۸ برنامه

- وزارت صنعت، معدن و تجارت ۷ برنامه

- وزارت راه و شهرسازی: ۷ برنامه

- وزارت نیرو: ۱۳ برنامه

- وزارت نفت: ۶ برنامه

- سایر: ۱۰ برنامه

مجموع: ۱۲۴ برنامه

راهکارهای سایر کشورها برای مقابله با آثار کرونا

- در آمریکا بسته ۲۲۰۰ میلیارد دلاری موسوم به «بسته نجات» ارائه شده و بزرگ‌ترین کمک مالی است که توسط کنگره به تصویب رسیده است. این مبلغ حدود نصف بودجه سالانه این کشور است. ۵۰۰ میلیارد دلار کمک به صنایع به شدت خسارت‌دیده و ۲۹۰ میلیارد دلار پرداخت مستقیم به خانوارها با سقف ۳ هزار دلار به ازای هر خانوار از جمله مهم‌ترین بخش‌های این بسته حمایتی هستند.

- انگلیس، یک بسته ۱۰۰۰ میلیارد دلاری در نظر گرفته است. همچنین کسب‌وکارهای کوچک مانند خرده‌فروشی، هتلداری و مشاغل تفریحی نیز می‌توانند تا ۲۰ هزار پوند کمک مستقیم مالی دریافت کنند. بانک انگلستان نیز بهره بانکی خود را به یک درصد کاهش داده است.

- در اسپانیا دولت بسته‌ای ۱۰۰ میلیارد دلاری را برای حمایت از وام‌های شرکت‌ها در نظر گرفته است. همچنین ۱۷ میلیارد دلار به‌طور مستقیم به مشاغل ارائه کرده است.

- دولت اتریش برای جبران و جلوگیری از سقوط اقتصادی کشور، در مرحله نخست بسته حمایتی ۴ میلیارد یورویی را برای جبران زیان شرکت‌ها و جلوگیری از تعدیل نیروی انسانی و اعلام ورشکستگی آنها ارائه کرده

است. همچنین دولت به زودی از بسته حمایتی خود به میزان ۳۸ میلیارد یورو برای کاهش آثار مخرب بحران کرونا برای اقتصاد رونمایی خواهد کرد.

- دولت ایتالیا بسته حمایتی برای کمک اقتصادی به آن دسته از افرادی که در بحران ویروس کرونا بیشترین لطمه را خوردند و برای خرید مایحتاج خود در مضیقه هستند، ارائه کرده است که شامل بن خرید و بسته‌های غذایی می‌شود. بسته اول شامل ۳۵ میلیارد دلار بود که از این مبلغ ۴/۷۹ میلیارد دلار بلافاصله در اختیار شهرداران قرار گرفت تا به نیازهای شهروندان خود پاسخ دهند. علاوه بر این، ۴۰۰ میلیون یورو دیگر در قالب بودجه‌ای ویژه برای افراد نیازمند در نظر گرفته شده است.

- دولت سوئد برای ساعات کاری کوتاه‌تر، یارانه‌ای در نظر گرفته است. مالیات‌ها را کاهش داده، وام‌های ضمانتی اعطا کرده و مقرراتی را برای استفاده از مزایای بیکاری طولانی مدت تسهیل کرده است.

- دولت کره جنوبی بودجه اضطراری بالغ بر ۱۳/۷ میلیارد دلار را به تصویب رسانده است. بیش از ۷۰ درصد این بودجه به صورت تزریق نقدینگی به بازارهای این کشور و ۳۰ درصد بقیه در قالب کمک به بنگاه‌های اقتصادی به منظور جبران کاهش سطح درآمد شرکت‌ها در نظر گرفته شده است.

- در هنگ‌کنگ به شهروندان کم‌درآمد خدماتی مانند حمل‌ونقل عمومی و بسته‌های مواد غذایی ارائه شده است.

- در ژاپن یک بسته حمایت اقتصادی با ارزش بیش از ۱۰۸ هزار میلیارد ین (حدود ۹۱۹ میلیارد یورو) ارائه شده که معادل ۲۰ درصد تولید ناخالص داخلی این کشور است.

- بسته حمایتی دولت اندونزی، کاهش ۳ درصدی نرخ مالیات بر شرکت‌ها و رسیدن آن به ۲۲ درصد را شامل می‌شود. همچنین این دولت اقداماتی مانند بهره‌مندی سازی ۱۰ میلیون خانوار از کمک معیشتی برای تأمین مواد غذایی و تخفیف تعرفه برق و سایر معافیت‌ها را برنامه‌ریزی کرده است.

ملاحظات فرهنگی و اجتماعی مواجهه با بحران کرونا

دکتر حسین میرزایی

رئیس پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری

کریستوفر بالسی مقاله‌ای با عنوان «ذهنیت نسلی» منتشر کرده است. در این مقاله، تعبیری به کار گرفته شده که در ادبیات علوم اجتماعی جایگاه خوبی به دست آورده و در تعریف نسل، به مباحث جمعیتی تمسک پیدا کرده است.

در خصوص نسل، نظرات مختلفی وجود دارد. از جمله اینکه آیا نسبت بین فرزندان با پدران و پدربزرگ آنها یعنی سه نسل تلقی می‌شود؟ برخی ۲۰ تا ۲۵ سال را تلقی می‌کنند و برخی دیگر حتی به ۱۰ سال هم می‌رسند. در وضعیت معاصر سن را کمتر از این می‌پندارند، به دلیل تغییرات شتابانی که در حوزه‌های مختلفی رخ می‌دهد، مفهوم نسلی ۱۰ ساله قبل را بر نمی‌تابند و قبول ندارند و از لحاظ زمانی محدودتر می‌شود. اما به نظر می‌رسد فرجه‌های نسلی ملاک نسل‌هاست. به همین دلیل هرچه فرجه‌های نسلی بتواند طولانی‌مدت‌تر باشد و حافظه نسلی را به وجود بیاورد، می‌توان گفت افراد در یک نسل قرار دارند.

به نظر می‌رسد کرونا یک فرجه فرانسلی جهانی را به وجود آورد. این واقعه‌ای است که قطعاً چندین نسل را در وضعیت مشترک و سیاست، اقتصاد، فرهنگ و اجتماع جهانی را تحت تأثیر ویژه قرار خواهد داد و از این حیث، جهان پیش از کرونا با جهان پساکرونا متفاوت خواهد بود.

چالش‌هایی در اتحادیه اروپا به وجود آمد، به‌ویژه عدم حمایتی که اتحادیه در خصوص اتفاقی که در ایتالیا رخ داد و نتوانست حمایت کند، قطعاً مسئله جهانی است و بشر بروز و ظهور جهانی را در این حد تجربه نکرده است. مقوله جهانی‌شدن که برای مدتی به انزوا رفته بود، مجدداً در دستور کار قرار خواهد گرفت.

وقایعی که در سطح جهان رخ می‌دهد و آنچه در رویکردهای نظری جامعه‌شناسان معاصر از جمله آنتونی گیدنز با عنوان «مدرنیزاسیون بازاندیشانه» سخن گفته می‌شود، در دستور کار بیشتری قرار خواهد گرفت. بنابراین، به نظر می‌رسد در طول تاریخ اندیشه و معاصر چندین جا واژه «ترن»^۱ زیاد شنیده می‌شود. برای نمونه، در فلسفه بحث «چرخش زمانی» جایگاه اساسی پیدا کرد و به محوریت مباحث تبدیل شد.

بحث پست‌مدرن یکی دیگر از مباحثی بود که در چهار دهه اخیر به‌طور جدی تلقی و هم‌زمان با آن چرخش فرهنگی مطرح شد. به همین خاطر به نظر می‌رسد ما در آستانه یک «ترن» جدید قرار داریم که شاید با اغماض بتوان با عنوان چرخش سلامت^۲ نام برد و بیش از پیش در سطح جهانی، ملی و محلی مورد توجه قرار خواهد گرفت که سیاستگذاری‌های خاصی را می‌طلبد. بنابراین از این حیث جهان جدید یک جهان متفاوتی است و به این معنا جهانیان جدید را که می‌توانند جهانیان متفاوتی دیده شوند، جهانیان محتاط‌تری خواهند بود.

در شرایط کنونی، ایران نیز مانند دیگر کشورها دچار یک شوک شده است؛ اما به نظر می‌رسد می‌توان از این مسئله استفاده کرد و چرایی این شوک و چگونگی عبور از این شوک مورد تحلیل و بررسی قرار گیرد. وقتی نظام‌سازی‌ها در وضعیت عادی رخ ندهد و امور در وضعیت عادی نهادی و تثبیت‌شده نباشد، در وضعیت بحرانی نمی‌تواند اتفاقی در آن صورت گیرد، جز اینکه حتی به یک آشوب منجر شود. خوشبختانه وضعیت ایران در شرایط کنونی به آشوب منجر نشد، اما وضعیت حال حاضر در تمام کشورها از جمله ایران می‌تواند فقدان

1. Turn
2. Health Turn

نظام‌سازی که باید در حوزه‌های مختلف وجود داشته باشد، مواجه شدن با چالش‌هایی مانند چالش بیماری کووید-۱۹ را به یک فروپاشی تبدیل کند.

بنابراین باید به این مسئله توجه داشت که نظام‌سازی به‌مثابه یک پیش‌نیاز را باید در سطح کشور در تمام حوزه‌ها و ساحت‌ها مورد تأکید قرار داد و اوضاع را به‌مثابه وضع مطلوب تلقی نکرد. اگر نظام‌سازی در زمان خود صورت نگیرد، هیچ اتفاقی نمی‌تواند در زمان بحران رخ دهد و ما نباید این اوضاع را به‌سرعت به فراموشی بسپاریم.

لذا از ماتریس معروفی که در ادبیات توسعه سیاسی جهان وجود دارد، اما در ایران بیشتر در آثار دکتر بشیریه منتشر شد، سخن به میان می‌آورم. ما باید بتوانیم نسبت خود را از ماتریس دولت قوی-جامعه قوی و دولت ضعیف-جامعه ضعیف و دولت قوی-جامعه ضعیف و دولت ضعیف-جامعه قوی پیدا کنیم. نمی‌توان به‌طور کلی وضعیت ایران را در یکی از این ماتریس‌ها بیان کرد؛ چراکه در حوزه‌های مختلف وضعیت‌های متفاوتی وجود دارد. باید تکلیف خود را روشن کنیم که آیا تصمیم داریم جامعه قدرتمند و قوی داشته باشیم یا خیر؟ آیا می‌خواهیم دولت قوی و قدرتمندی داشته باشیم یا خیر؟

مخاطب این بحث متفاوت خواهد بود؛ یعنی اینکه می‌خواهیم جامعه قوی داشته باشیم، می‌تواند مخاطب این سخن دولت و دولتمردان و حاکمیت و هم خود جامعه باشد. باید این مسئله مشخص و روشن شود. اگر پذیرفتیم به جامعه قدرتمند اعتماد و اعتقاد داریم، لوازم و پیش‌نیازهایی فراهم شود که بر اساس آنچه فراهم می‌شود، توابع خاص خود را دارد و باید به قواعد آن بازی تن در داد. زمانی که بپذیریم جامعه قدرتمند نیاز داریم، لوازم داشتن جامعه مدنی قوی و جامعه‌ای که در شئون مختلف بتواند سازوکارهای خود را برای ارتقا و تعالی خود استفاده کند، این است که در یک وضعیت انتقادی شاید دائمی هم قرار داشته باشیم که دولت باید دائم پاسخگو باشد.

وضعیت دیگر این است که می‌توان به چنین چیزی اعتقاد نداشت و هیچ نوع حمایتی هم صورت نگیرد و مسیری طی شود که در آرامش بیشتری به سر برد. ما در این مسائل تعیین تکلیف نکرده‌ایم و حتی تلاش‌های زیادی در دولت‌های مختلف صورت گرفته است. ما دچار سندرم تأخیر هستیم. الزام این مسئله که اگر قرار باشد نهادهای مدنی و سازمان‌های اجتماع‌بنیان در این بحران‌ها کارهایی انجام دهند و نقش‌آفرینی کنند، این است که باید در وضعیت عادی حمایت‌هایی صورت بگیرد و تثبیت شده باشد. امور آنی و دفعی که در زمان بحران صورت می‌گیرد را نمی‌توان مدنی شمرد، بلکه اضطرار است. وضعیت اضطراری سرمایه‌ای است که در کشور از آن برخوردار هستیم و بخشی از مسائل و مشکلات ما را اداره می‌کند. در قالب نهادهای نظامی که بخش مردمی دارند تا کارهای خودجوشی که توسط مردم صورت می‌گیرد، حرکت‌های بسیار خوبی است، اما نباید نادیده گرفت که یک سری مشکلات را در شرایط تحریم دوچندان می‌کنیم و افرادی که اهل فن و تخصص نیستند، برخی از کارها را به عهده گرفته‌اند. بنابراین باید پذیرفت در وضعیت بحرانی، وجود حمایت‌های خودجوش و آنی و دفعی مخاطراتی را به وجود می‌آورد که گاهی تأمل در خوب بودن یا بد بودن، این کار را جدی می‌کند.

در این شرایط توجه به مفاهیم معنوی بیشتر می‌شود. ضمن اینکه کلیت این حرف را تأیید می‌کنم در کشورهای مختلف غیر از این، تبعات دیگری هم دارد. در جایی که وضعیت جهانی معنوی خاصی ندارد، ممکن است اتفاقات دیگری بیفتد؛ اما در جایی که ممکن است با تراکم یا تورم مواجه باشیم، قضیه متفاوت خواهد شد. نکته دیگر، دیجیتالی‌شدن جهان است. در کشور ما هم به‌طور عادی این اتفاق رخ داده است. این نکته در آموزش عالی به‌طور جدی‌تر منعکس شده است. اتفاقی که در آموزش عالی رخ داد، این است که از باب اضطرار وضعیت مجازی است که می‌توان با عنوان «انقلاب آموزشی مجازی» از آن نام برد. در حال حاضر، ظرفیت ویژه‌ای برای آموزش عالی و آموزش و پرورش به وجود آمده که فرصت ویژه‌ای را برای گذاری از وضعیت آموزش‌های حضوری به آموزش‌های غیرحضوری فراهم کرده است.

اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۸ و چشم‌انداز آن در سال جاری در پرتو تحولات اخیر

دکتر محمدحسین رحمتی

رئیس امور اقتصاد کلان سازمان برنامه و بودجه کشور

همان‌طور که اشاره شد در حالی که در ماه ژانویه برآورد رشد اقتصاد جهانی را صندوق بین‌المللی پول ۳+ درصد پیش‌بینی کرده بود، در آخرین پیش‌بینی که دو هفته پیش صورت گرفت، ۳- درصد رشد اقتصاد جهانی را پیش‌بینی کرد. نحوه تأثیرگذاری شوک شیوع ویروس کرونا هم در سمت عرضه و هم سمت تقاضا وجود دارد. بدیهی است مشابه سایر شوک‌هایی که دوجانبه اثر می‌گذارند، بخش تقاضا بسیار جدی‌تر و رفتار شدیدتری داشته باشد. در ایران هم به دلیل اینکه عمده درآمد برخی از کسب‌وکارها در ایام عید اتفاق می‌افتاد، تأثیر شوک کرونا عملاً به دلیل ضرورت تأمین مالی در زنجیره تأمین برخی از این کسب و کارها بسیار شدید بود. همچنین موجب جابه‌جایی تقاضا بین کالاهای مصرفی خانوار شد.

در سمت عرضه علاوه بر اینکه نیروی انسانی شوک منفی شدیدی دید، برای نمونه پیمانکارانی که قصد ادامه کار داشتند، به این دلیل که در سوله‌ها کارگران در کنار یکدیگر مشغول کار بودند، به ناچار کار را تعطیل کردند. همچنین بخشی از هتل‌ها در انتهای زنجیره بودند و مثال بارز آن رستوران‌ها بودند که حدود ۶۰ درصد تقاضای ماه اول سال از طریق این اصناف بود و این تقاضا از بین رفت و عملاً اثر شبکه به صورت زنجیره‌ای حتی به بخش کشاورزی و مرغداری هم منتقل شده است.

در بخش تجارت، کاهش تجارت خارجی شوک بسیار جدی بود و محدودیت مرزها هنوز هم برقرار است و کشورهای همسایه اجازه صادرات محصولات کشاورزی نمی‌دهند. این چالش جدی است که ما با آن مواجه هستیم.

در بخش صادرات به طور خاص کاهش شدید قیمت نفت و فراورده‌های آن بر رشد اقتصادی ایران و میزان ارز موجود در کشور مؤثر خواهد بود. آسیب‌پذیرترین بخش داخلی، بخش حمل‌ونقل است. سهم بخش حمل‌ونقل جاده‌ای از کل اقتصاد کشور ۶/۳ درصد و حمل‌ونقل هوایی ۰/۳ درصد است. برآورد میزان تراکنش‌های شاپرک نشان می‌دهد در اسفندماه سال ۱۳۹۸ نسبت به اسفندماه سال ۱۳۹۷ حداقل ۵۰ درصد و در برخی موارد مانند هواپیمایی ۸۰ درصد کاهش تراکنش و فعالیت مشاهده شده است. به همین دلیل برآورد می‌شود رشد اقتصادی که از این محل کاهش پیدا می‌کند، حدود ۲- درصد باشد. سهم هتل ۰/۲ درصد از کل تولید ناخالص داخلی است. عمده درآمد هتل‌ها در فصل بهار بوده و عملاً تا ۹۰ درصد تراکنش‌های این بخش در فروردین امسال کاهش داشته است.

بخش خدمات بازرگانی خرده‌فروشی و عمده‌فروشی ۱۰ درصد تولید ناخالص داخلی است که به شدت تغییرات در تراکنش و جابه‌جایی در محل ارائه خدمت قابل مشاهده است. در حالی که تراکنش‌ها در پوزهایی که در بازار هستند تا ۸۰ درصد کاهش یافته است، تراکنش‌ها در پوزهایی که بزرگ‌مآزاد بر ۳۰ درصد افزایش پیدا کرده است. به طور کلان تقریباً حدود ۱۵ درصد کاهش در کل عمده‌فروشی و خرده‌فروشی متناسب با سال گذشته با قیمت حقیقی اتفاق افتاده است.

نکته‌ای که علاوه بر جابه‌جایی‌ها وجود دارد، سهم خانوارها در ارائه خدمات در بخش خرده‌فروشی ۵۷ درصد و سهم شرکت‌ها ۴۳ درصد است. این مسئله نشان می‌دهد به دلیل کاهش شدید، به‌ویژه در بخش خانواری آسیب شدیدی به خانوارها و بنگاه‌های کوچک رخ داده است.

بخش دیگر که کاهش شدید داشته، تعمیرات ماشین بوده است. در مقابل، دو بخش خدمات مخابرات با سهم ۱/۳ درصدی و بهداشت خصوصی با سهم ۲/۱ درصدی در کل تولید ناخالص داخلی و بهداشت دولتی شاهد

افزایش تقاضا بوده‌اند. برآورد کلی که برای رشد اقتصادی سال جاری ارائه می‌شود، از محل اثرگذاری شوک داخلی ۴- درصد است و از محل کاهش تقاضای صادراتی و کاهش قیمت نفت ۳- درصد به این عدد اضافه می‌شود.

در محاسبات فوق فرض شده است ۸۰ درصد آثار کوتاه‌مدت شیوع ویروس کرونا باید تا آخر خرداد تمام شود و عملاً فرض بر این است که از تابستان رشد تولید ناخالص واقعی بخشی (غیر نفت)، مانند سال قبل خواهد بود و این امر مبتنی بر داده‌های تخمین‌های وزارت بهداشت است که مطالعات فراگیری بیماری را انجام می‌دهد.

در حوزه اشتغال، برآورد مرکز پژوهش‌های مجلس ۶/۶- میلیون نفر افراد تحت تأثیر هستند. به دلیل اهمیت وضع اشتغال، کل داده‌هایی که درخواست بیمه بیکاری داشتند را دریافت کردیم و عملاً با داده‌های بنگاه‌های موجود مقایسه شد. در حالی که بر اساس داده‌های تأمین اجتماعی بنگاه‌هایی که تعداد کارکنان آنها ۱ تا ۵ نفر هستند، خویش‌فرما محسوب نمی‌شوند، بلکه کسانی هستند که ۳ درصد حق بیمه مشمولان کاربران بیمه بیکاری را پرداخت می‌کنند که این تعداد بنگاه‌ها حدود ۷۸ درصد کل بنگاه‌های اقتصادی جامعه را در بر می‌گیرند. بیش از ۷۰ درصد کارکنان، حدود ۱۰ درصد از این بنگاه‌ها به‌طور کامل از بین رفتند. همچنین حدود ۲۷ درصد اشتغال در این بنگاه‌ها از بین رفت.

عملاً سهم بیکاری اشتغال در بنگاه‌های بزرگ با بیش از هزار نفر، تقریباً یک درصد است. در حالی که این بنگاه‌ها نزدیک ۹/۵ درصد از کل اشتغال داده‌های تأمین اجتماعی را شامل می‌شوند. بنابراین، اولین یادگیری ما این است که بنگاه‌های کوچک به‌شدت آسیب دیده‌اند.

اگر بر اساس بخشی ببینیم و فرض کنیم بنگاهی که بیش از ۷۰ درصد از نیروی کار خود را اخراج کرده، از نظر ما این بنگاه از بین رفته است. در بخش پوشاک حدود ۱۴ درصد، در بخش چوب حدود ۱۰ درصد، در

بخش چاپ حدود ۱۰ درصد، در بخش حمل و نقل حدود ۱۰ درصد بنگاه‌ها به طور کامل از بین رفته‌اند. این‌ها بنگاه‌هایی هستند که اقدام به پرداخت حق بیمه بیکاری می‌کرده‌اند.

برای نمونه در بخش پوشاک ۱۶ درصد کل کارکنان اخراج شده‌اند. بنابراین دومین مسئله که دولت به آن توجه داشته است که در رسته‌های خاص میزان اثر شیوع ویروس کرونا بسیار شدیدتر است. برای نمونه در بخش کشاورزی تنها ۲ درصد بنگاه‌ها از بین رفته‌اند. مطالعه استانی نشان می‌دهد آثار ویروس کرونا بر برخی استان‌ها شدیدتر بوده است. اینکه در قم و حاشیه تهران شدید بوده، عجیب نیست؛ اما موضوع تکان‌دهنده این است که در استان فارس ۱۸/۷ درصد کارکنان تأمین اجتماعی درخواست بیمه بیکاری کرده‌اند و عملاً از بازار کار خارج شده‌اند. در گلستان و گیلان حدود ۱۰ درصد و متوسط کشوری حدود ۸ درصد بوده است. البته توزیع جغرافیایی به این دلیل نبوده که صنعت پوشاک و کفش بیشتر بوده، بلکه میزان شدت شوک و اثرگذاری بر روی زنجیره به صورت جغرافیایی ناهمگن بوده است. آذربایجان‌های شرقی و غربی پس از استان فارس، بیشترین میزان بیکاری را داشته‌اند.

بحث تجارت پس از موضوع بازار کار و رشد اقتصادی قابل تأمل است. برآورد ما این است که در سال جاری حدود ۹ میلیارد دلار کاهش محصولات صادراتی داریم. همچنین برآورد می‌شود میزان تورم در سال جاری از ۲۸ درصد به ۳۴ درصد افزایش خواهد یافت. این نکته حائز اهمیت است که اگر دولت سیاست‌های ۷۵ هزار میلیارد تومانی که می‌خواهد برای خانوارها جبران کند و بنگاه‌ها را به شیوه نامناسب انجام دهد، می‌تواند به شدت روی بخش ارز نیز علاوه بر تورم تأثیر بگذارد.

در حوزه حمایتی دولت باید توجه کند در دهک اول فقط ۱۳ درصد خانوارها یک حق بیمه‌پرداز دارند و بسته حمایتی لازم است که تا حدودی دهک اول را پوشش دهد، بدیهی است که کافی نخواهد بود. سیاست دولت در پرداخت وام یک میلیون تومان در همین راستا بود.

سخن پایانی و جمع‌بندی

دکتر علیرضا آزموده اردلان

رئیس مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

شرایط به وجود آمده موجب تغییرات غیر قابل‌تصور در جهان شده است. به عنوان مثال، همه‌می‌دانیم که زمین یک کره است و در نتیجه در یک فضای بسته همه چیز دارای حد و اندازه‌ای محدود است. همواره صاحب‌نظران بر این موضوع تأکید داشته‌اند که اگر به این شدت از منابع زمین استفاده شود، زمانی فرا می‌رسد که بقا و تداوم زندگی بشر بر روی زمین مختل خواهد شد. اما در مسابقه جهانی برای توسعه، جایی برای تأمل و تفکر در تغییر نگرش و رویه‌ها وجود ندارد. در این شرایط فرصتی حاصل شد که با کند شدن رشد اقتصاد جهانی بتوان به تغییر در سبک و سیاق زندگی، اقتصاد و رویکردهای خود به محیط‌زیست و فضای پیرامونی اندیشید؛ با این هدف که پس از عبور از این بحران، زمین به فضایی امن‌تر و بهتر برای زندگی همه انسان‌ها تبدیل شود؛ زمینی با روابط انسانی بهبود یافته و این باور که همه ما مسافران این زمین (این کره و فضای بسته) بوده و بقا و زندگی ما در گرو رشد متعادل و متوازن همه نقاط و مناطق این کره است. این بیماری و شیوع آن نشان داد که زندگی و بقا بر روی زمین تا چه میزان شکننده و درهم‌تنیده است.

سازمان برنامه و بودجه کشور بر اساس رسالت خود لازم می‌داند از بُعد برنامه‌ریزی برای گذر از این شرایط و استفاده از فرصت ایجاد شده جهت تحقق برنامه‌ها- که بعضاً تحقق آنها در شرایط عادی میسر نیست- بهره‌مند شود. چراکه یقیناً در شرایط سخت و دشوار است که هنر آینده‌پژوهی و دانش برنامه‌ریزی می‌تواند موجب جهش و تحول چشمگیر در جامعه شود.

سازمان برنامه و بودجه کشور
معاونت توسعه منابع انسانی و پشتیبانی

سازمان برنامه و بودجه کشور
مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده نگری

بیست و نهمین نشست علمی - تخصصی

بررسی وضعیت ایران و جهان در پرتو تحولات پاندمی اخیر

سخنرانان

دکتر احمد صمیمی - چشم انداز تحولات اقتصادی - سیاسی میان مدت ایران و جهان
مشاور رئیس سازمان برنامه و بودجه کشور و رئیس شورای مشاورین و انجمن‌های تخصصی و صاحب‌نظران توسعه کشور
دکتر علی دینی ترکمانی - بررسی تاثیرات نهادی و ساختاری بحران کرونا در مسیر توسعه ایران
استادیار موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی وزات صنعت، معدن و تجارت
دکتر حجت اله میرزائی - بررسی تاثیر بحران کرونا بر گروه‌های آسیب پذیر و نقش سیاست‌های حمایتی
معاون وزیر کار و رفاه امور اجتماعی
مهندس محمد کردبچه - ارائه راه کارهایی برای مقابله با آثار رکودی ناشی از بیماری کرونا
پیشکسوت و صاحب نظر برنامه ریزی و بودجه ریزی
دکتر حسین میرزائی - ملاحظات فرهنگی و اجتماعی مواجهه با بحران کرونا
رئیس پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی وزارت علوم و تحقیقات و فناوری
دکتر محمد حسین رحمتی - اقتصاد ایران در سال ۱۳۹۸ و چشم انداز آن در سال جاری؛ در پرتو تحولات اخیر
رئیس امور اقتصاد کلان سازمان برنامه و بودجه کشور

زمان: چهارشنبه ۱۰ اردیبهشت ۱۳۹۹ ساعت ۱۰/۰۰ الی ۱۲/۰۰

مکان: تالار کنفرانس مجازی مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده نگری
<http://connectmporg.ir/dfrc>

